

Doc. dr Đorđe Krivokapić, LL.M.*

ANDREJ SAVIN

EU TELECOMMUNICATIONS LAW

Elgar European Law Series, Edward Elgar Publishing, Inc.,
Cheltenham, 2018, 352 pages

Jedan od najsloženijih savremenih zakonskih korpusa, ne samo po pukom obimu već pre svega po raznorodnosti pravnih i vanpravnih znanja i iskustava koje ga neposredno uslovljavaju, regulativa telekomunikacija u doba revolucionarnih poremećaja tradicionalnih odnosa postaje sve teže prohodno polje, čak i za eksperte. Da stvar bude još komplikovanija, vodeći globalni igrač Evropska unija i sama je nezamislivo kompleksna političko-pravna struktura u kojoj je skup uvek mnogo više od prostog zbira činilaca.

Zvanična istorija regulisanja elektronskih mreža i usluga komunikacije na nivou Unije počinje 1987. godine, sa ponudom Evropske komisije za okvir koji će se do kraja naredne decenije razvijati ka punoj liberalizaciji nacionalnih tržišta. Praktično istovremeno, počinje i ciklus reformskih inicijativa koji u dva navrata, 2002. i 2009, iznosi rezultate nastojanja da se okvir Unije dovoljno proširi kako bi mogao da obuhvati sve bitne segmente nacionalnih režima od kojih zemlje članice ne žele da odustanu, a da se istovremeno uspostavi zajednički, specifično evropski model.

Pored usaglašavanja pravila, značajan izazov za evropske regulatore predstavlja činjenica da telekomunikacije tradicionalno pokrivaju čitav spektar simboličkih, ideoloških ili pravnih i materijalnih aspekata nacionalnog suvereniteta, dok se liberalizaciji tržišta u globalizovanoj ekonomiji četvrte industrijske revolucije direktno suprotstavlja niz prilika i motiva za zloupotrebe i kršenja prava.

To je, ukratko, okruženje u kom će knjiga *Pravo telekomunikacija EU* Andreja Savina pružiti relativno jednostavan, a sveobuhvatan uvod

* Docent na Katedri za organizaciju poslovnih sistema Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu; osnivač Share fondacije
e-mail: krivokapic@fon.rs

u glavne oblasti prava elektronskih komunikacija Unije kako bi pravници i akademici zainteresovani za nove tehnologije, ali i tehnički eksperti i poslovna zajednica bolje razumeli evropske tendencije u ovim oblastima. Od posebnog značaja Savinov rad može biti za nadležne državne organe i aktere koji prate proces usaglašavanja u okviru pregovaračkog poglavlja X (Informaciono društvo i mediji) čiji je jedan od ciljeva otvaranje tržišta telekomunikacija i jačanje konkurentnosti.

Profesor Andrej Savin je diplomac Pravnog fakulteta u Beogradu koji je, nakon posle diplomskih studija na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti, doktorirao na Univerzitetu Kembridž gde je zatim i predavao evropsko i međunarodno privatno pravo. Od 2007. godine profesor Savin predaje na Pravnom fakultetu Poslovne škole u Kopenhagenu (Copenhagen Business School) gde je od 2018. godine na poziciji dekana. Savin se s vremenom profilisao kao jedan od najznačajnijih akademika u oblasti pravne regulative informaciono-komunikacionih tehnologija i njegova knjiga *Internet pravo EU* (Edward Elgar Publishing 2013, drugo izdanje 2018) predstavlja jedno od najznačajnijih dela koja se bave regulisanjem sadržaja na globalnoj informacionoj mreži. Shodno tome, *Pravo telekomunikacija EU* može se posmatrati kao dopuna dosadašnjem radu, fokusirana na infrastrukturu kao podlogu savremene sveprisutnosti globalne komunikacione mreže.

Drugu dekadu XXI veka odlikuje promena regulatornog pristupa tehnologiji koja je u velikoj meri bila oslobođena opsežnog regulisanja i izbegavala doseg nacionalnih zakona. Međutim, oblast infrastrukture za prenos informacija, za razliku od sloja sadržaja i internet usluga koji su i dalje izvan domašaja većine država, oduvek je podložna direktnom uplivu tradicionalne grane prava koja se naziva pravo telekomunikacija, odnosno pravo elektronskih komunikacija, što nacionalnim akterima omogućava da uspostave nadležnost u odnosu na ovaj sloj globalne komunikacione mreže.

Sveprisutno računarstvo, umreženost, Veliki podaci, primena senzora, 3D štampa i digitalna fabrikacija, IoT, roboti, veštačka inteligencija, blokčejn, virtualna realnost... samo su neka od rešenja u kojima mnogi vide razlog za proslavljanje uveliko prisutne četvrte industrijske revolucije. Međutim, nove tehnologije ne bi bile funkcionalne, ni digitalna transformacija moguća na način na koji to očekujemo da putem interneta iz Beograda ne možemo zahtevati i primiti informaciju sa lokacije na drugom kontinentu za samo nekoliko desetih delova sekunde. Brzina prenosa informacija osnova je tehnološkog progressa i omogućena je zahvaljujući nevidljivoj infrastrukturi koja predstavlja krvotok savremenog digitalizovanog društva. Decentralizovani i otvoreni krvotok koji distribuirava infor-

macije čine mrežni uređaji i kablovi kroz koje prolaze podaci, uključujući tačke ukrštanja i internet razmene (Internet exchange points), mesta gde se spaja infrastruktura različitih operatera elektronskih komunikacija koja omogućava saobraćaj između različitih delova mreže, te međunarodne interkonekcije u kojima se spajaju mreže iz različitih zemalja. Mrežna infrastruktura je pretežno u vlasništvu velikih operatera elektronskih komunikacija (IBP) sa kojima internet provajderi (Internet Service Providers, ISP), pružaoci internet usluga, zaključuju ugovore kako bi obezbedili uslugu pristupa internetu krajnjim korisnicima. Iako građani, biznisi i država često imaju percepciju da ne postoji ograničenje količine sadržaja koja može da se razmeni na ovaj način, protok u okviru telekomunikacionih mreža predstavlja oskudan resurs. Kako bi se zadovoljile potrebe društva i tržišta koji su postali potpuno zavisni od pristupa mreži, neophodno je kreirati i implementirati promišljene javne politike koje sadrže balanse brojnih tehničkih i ekonomskih pitanja, uzimajući u obzir i interese nacionalne bezbednosti i osnovnih ljudskih prava. Posebnu pažnju zauzimaju interesi prava pristupa posebnih društvenih grupa, kao i otvorenost mreže za inovacije i slobodnu razmenu informacija.

Evropski okvir prava telekomunikacija predstavlja prilično razvijenu mrežu propisa od preko dvadeset različitih direktiva, regulativa i drugih instrumenata koji se primenjuju na operatore elektronskih komunikacija. Konstantno prateći tehnološke i tržišne promene, ovaj regulatorni okvir se usaglašava u toku svake dekade, poslednji put 2016. godine usvajanjem Evropskog zakonika elektronskih komunikacija koji ima preko 250 stranica i za čije razumevanje i tumačenje će biti potrebna praksa kako nacionalnih, tako i evropskih institucija u godinama koje dolaze. Ipak, evropsko pravo telekomunikacija se ne iscrpljuje razumevanjem ovog okvira, već je neophodno dopuniti ga brojnim propisima iz drugih oblasti evropskog prava, te opsežnim nacionalnim pravnim okvirima.

Savinov praktični vodič kroz šumu propisa i interesa pruža celovit uvid u poslednje reforme u oblasti prava telekomunikacija, razmatrajući takođe i uticaj koji će ovaj regulatorni okvir imati na poslovni sektor, građane, ali i same regulatore, suočene s brojnim izazovima.

Početna poglavlja (I i II) knjige daju pregled javnih politika u oblasti telekomunikacija, oslikavajući najznačajnija pitanja sa kojima se suočavaju regulatori širom sveta, kao i istorijski razvoj telekomunikacionog pravnog okvira u EU. Treće poglavlje čitaoca upoznaje sa aktuelnim regulatornim okvirom, granicama u nadležnostima između različitih instrumenata, institucionalnim miljeom u EU i državama članicama, te raspoloživim mehanizmima za rešavanje sporova. Posebno poglavlje posvećeno je ekonomskim pitanjima i osnovama regulisanja konkurencije na teleko-

munikacionim tržištima putem prethodne regulacije, kao i uspostavljanju obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom, ali i ograničenjima vezanim za koncentraciju i državnu pomoć. Specifična pitanja koja se tiču otvaranja tržišta telekomunikacija obrađena su u naredna tri poglavlja; pravila vezana za obavljanje delatnosti telekomunikacija, kao i pravila vezana za upravljanje radio-frekvencijskim spektrom predstavljena su u petom poglavlju, dok šesto uvodi čitaoca u pravila koja se tiču pristupa postojećoj infrastrukturi i međupovezivanju na telekomunikacionom tržištu, sa posebnim akcentom na obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom; sedmo poglavlje tiče se usluga univerzalnog servisa. Poglavlje osam upoznaje čitaoca sa načinom ostvarivanja zaštite potrošača kroz osnovna evropska pravila i specifičnosti koje telekomunikacioni okvir nosi sa sobom. U devetom i desetom poglavlju obrađeni su oni aspekti prava telekomunikacija koji se tiču televizije i audio-vizuelnih servisa, te neka od najkontroverznijih pitanja, poput OTT („over the top“) usluge distribucije multimedijalnih sadržaja, neutralnosti mreže i investicija u mreže nove generacije (širokopojasni pristup i 5G). Poslednje tematsko poglavlje posvećeno je aktuelnim pitanjima primene evropskog okvira zaštite podataka o ličnosti, privatnosti u elektronskim komunikacijama i informacione bezbednosti u kontekstu telekomunikacija. Sva poglavlja prožeta su promišljanjem i uvidima o uticaju novouspostavljenog okvira iz 2016. na funkcionisanje tržišta i obaveze i prava zainteresovanih strana.

Autor je na sistematičan način predstavio vrlo kompleksnu materiju, za čije je razumevanje, pored pravničkih znanja, potrebno i poznavanje tehnologije, tržišta telekomunikacija, osnova zaštite konkurencije i menadžmenta. Ne ulazeći previše u specifičnosti pojedinih tehnologija prenosa informacija, knjiga u dobroj meri odgovara i strukturi nacionalnih zakona u oblasti telekomunikacija, uključujući i domaći Zakon o elektronskim komunikacijama, što i čitaocima sa skromnijim poznavanjem ove oblasti može omogućiti bolje razumevanje zahtevne materije. Ipak, usled okolnosti da se autor, u meri u kojoj je to bilo moguće, ograničio na perspektivu prava i javnih politika u oblasti telekomunikacija, čitaoci koji nisu eksperti u oblasti moraće da koriste dodatnu literaturu kako bi bolje razumeli tehnologije koje su predmet regulisanja, funkcionisanje tržišta, specifičnosti zaštite konkurencije u oblasti telekomunikacija, ali i razgraničenja sa ostalim pravnim oblastima koje regulišu globalnu informacionu mrežu.

Činjenica da se na putu evropskih integracija naš pravni sistem, između ostalog, prilagođava i evropskom okviru telekomunikacija, uz sistemski nedostatak domaće ekspertize i stručne literature u ovoj oblasti na srpskom jeziku, nedvosmisleno preporučuje ovu knjigu za prevod. Praktične potrebe državnih organa, poslovnog sektora, te rastućeg broja advokata

koji pružaju usluge u oblasti tehnologije, očigledne su, kao i nužnost visokog i celoživotnog obrazovanja pravnika i tehničkih i organizacionih eksperata koji planiraju svoje karijere u oblasti telekomunikacija. Konačno, literatura ove vrste potrebna je i startap zajednici i najširoj sceni digitalne transformacije društva i industrije. Ujedno, preporuka za prevod odnosi se i na Savinovo *Internet pravo EU*, knjigu koja će biti ne samo odlična dopuna knjizi *Pravo telekomunikacija EU* već je i samostalna studija evropskog okvira koji reguliše usluge na evropskom zajedničkom tržištu kakva nedostaje na čitavom južnoslovenskom govornom području.

Dostavljeno Uredništvu: 25. novembra 2019. godine

Prihvaćeno za objavljivanje: 28. novembra 2019. godine